

POZOROVATEL PORUCHY

Doplňkový učební text

Miluše Vítečková

Obsah

Obsah.....	2
Seznam základního značení	2
1 Úvod.....	4
2 Pozorovatel poruchy	4
3 Příklady	6
Příklad 1	6
Příklad 2	8
Příklad 3	12
4 Závěr	15
5 Literatura.....	15

Seznam základního značení

a_i	konstanta
G_D	přenos neinvertibilní části regulované soustavy (nejčastěji dopravního zpoždění)
G_{Dm}	přenos modelu neinvertibilní části regulované soustavy (nejčastěji dopravního zpoždění)
e	regulační odchylka
E	obraz regulační odchylky
G_{FR}	přenos filtru pozorovatele poruchy
G_P	přenos invertibilní části regulované soustavy
G_{Pm}	přenos modelu invertibilní části regulované soustavy
G_R	přenos regulátoru
G_S	přenos regulované soustavy ($G_P G_D$)
G_{Sm}	přenos modelu regulované soustavy
G_{uy}	přenos akční veličiny na regulovanou veličinu
G_{ve}	odchylový přenos poruchy
G_{we}	odchylový přenos řízení
G_{wu}	přenos žádané veličiny na akční veličinu
G_{wy}	přenos řízení

k_i	koeficient přenosu
K_P	zesílení regulátoru
M	řád filtru pozorovatele poruchy
n	řád invertibilní části regulované soustavy
N	konstanta filtru derivační složky regulátoru
s	komplexní proměnná u Laplaceovy transformace
t	čas
T_d	dopravní zpoždění
T_D	derivační časová konstanta
T_f	časová konstanta filtru pozorovatele
T_I	integrační časová konstanta
u	akční veličina
U	obraz akční veličiny
v	poruchová veličina (porucha)
V	obraz poruchové veličiny (poruchy)
$\hat{v}$	pozorovaná poruchová veličina (její odhad)
$\hat{V}$	obraz pozorované poruchové veličiny (jejího odhadu)
w	žádaná veličina
W	obraz žádané veličiny
y	regulovaná veličina
Y	obraz regulované veličiny
τ	bezrozměrový čas

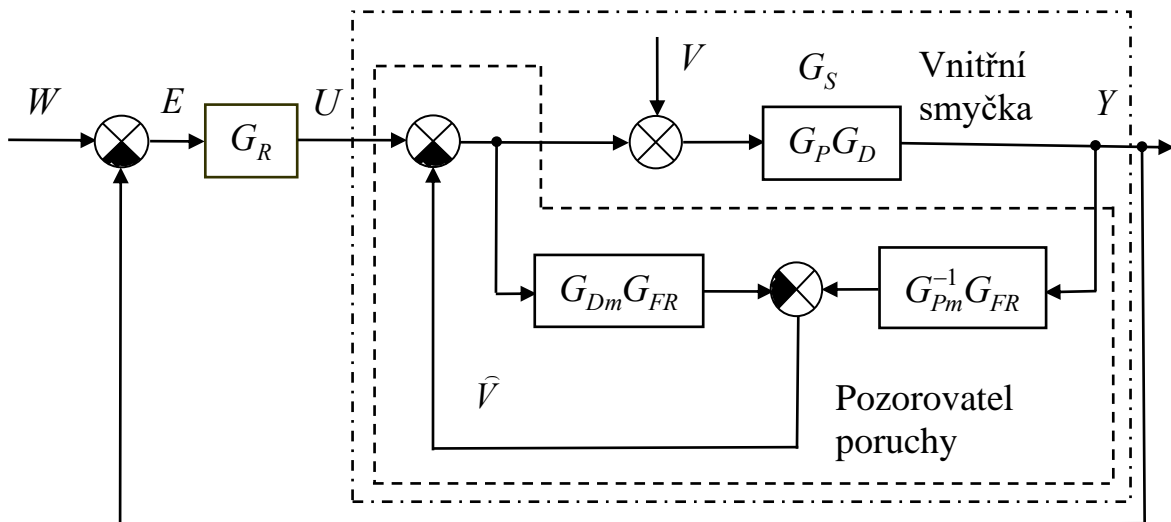
1 Úvod

Při zajištění požadované kvality regulace často vzniká problém, jak snížit, případně i odstranit nepříznivý vliv poruchové veličiny.

Jednou z cest je použití pozorovatele poruchy (DOB – disturbance observer) [1], který umožňuje podstatné snížení vlivu poruchové veličiny na kvalitu regulace, a především dovede odstranit trvalou regulační odchylku způsobenou její skokovou změnou v těch případech, kdy to použitý regulátor nezajistí.

2 Pozorovatel poruchy

Regulační obvod s pozorovatelem poruchy je na obr. 1.

Obr. 1 Základní schéma regulačního obvodu s pozorovatelem poruchy

Na obr. 1 značí: G_R – přenos regulátoru, G_S – přenos soustavy, G_P – přenos invertibilní části soustavy (G_{Pm} – přenos jejího modelu), G_D – přenos neinvertibilní části soustavy (G_{Dm} – přenos jejího modelu), G_{FR} – přenos filtru pozorovatele poruchy zajišťujícího fyzikální realizovatelnost inverze G_{Pm}^{-1} , W – obraz žádané veličiny w , E – obraz regulační odchylky e , U – obraz akční veličiny u , V – obraz poruchové veličiny (poruchy) v , $\hat{V}$ – obraz pozorované poruchové veličiny (jejího odhadu) $\hat{v}$, Y – obraz regulované veličiny y .

Je zřejmé, že jde o rozvětvený regulační obvod, kde vnitřní smyčku tvoří pozorovatel poruchy a soustava.

Neinvertibilní část soustavy G_D nejčastěji reprezentuje dopravní zpoždění a musí vyhovovat podmínce

$$\lim_{s \rightarrow 0} G_D(s) = \lim_{s \rightarrow 0} G_{Dm}(s) = 1. \quad (1)$$

Stejnou podmínku musí splňovat i filtr, tj.

$$\lim_{s \rightarrow 0} G_{FR}(s) = 1. \quad (2)$$

Filtr je často navrhován ve tvaru

$$G_{FR}(s) = \frac{1 + \sum_{i=1}^{M-n} a_i (T_f s)^i}{(T_f s + 1)^M} = \frac{1 + \sum_{i=1}^{M-n} a_i (T_f s)^i}{1 + \sum_{i=1}^M a_i (T_f s)^i}, \quad M \geq n. \quad (3)$$

kde n je řád invertibilní části soustavy, T_f – časová konstanta filtru pozorovatele, která se volí. Její hodnota silně ovlivňuje kvalitu odstranění odchylky.

Použití pozorovatele poruchy podle obr. 1 výrazně snižuje vliv poruchové veličiny v na výstup y bez použití vnější zpětné vazby. Vyplývá to z přenosu vnitřní smyčky (obr. 1)

$$G_{wy}(s) = \frac{Y(s)}{U(s)} = \frac{G_P(s)G_D(s)}{1 + [G_P(s)G_{Pm}^{-1}(s)G_D(s) - G_{Dm}(s)]G_{FR}(s)}, \quad (4)$$

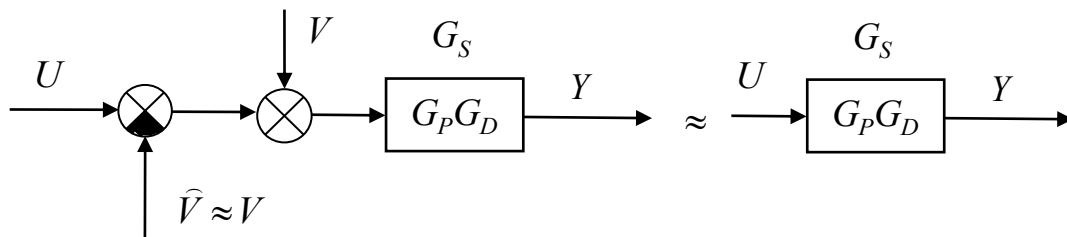
protože pro

$$G_{Pm}(s) = G_P(s), \quad G_{Dm}(s) = G_D(s) \quad (5)$$

se pro vnitřní smyčku dostane

$$G_{wy}(s) = G_P(s)G_D(s). \quad (6)$$

Je zřejmé, že pozorovatel poruchy v zapojení podle obr. 1 „eliminuje“ působení poruchové veličiny v , tj. pomocí jejího odhadu $\hat{v}$ ji kompenzuje, viz obr. 2.

Obr. 2 Ilustrace „eliminace“ poruchové veličiny

Pro odchylkové přenosy platí

$$G_{we}(s) = \frac{E_w(s)}{W(s)} = \frac{1 + [G_P(s)G_{Pm}^{-1}(s)G_D(s) - G_{Dm}(s)]G_{FR}(s)}{1 + [G_P(s)G_{Pm}^{-1}(s)G_D(s) - G_{Dm}(s)]G_{FR}(s) + G_R(s)G_P(s)G_D(s)}, \quad (7)$$

$$G_{ve}(s) = \frac{E_v(s)}{V(s)} = - \frac{[1 - G_{Dm}(s)G_{FR}(s)]G_P(s)G_D(s)}{1 + [G_P(s)G_{Pm}^{-1}(s)G_D(s) - G_{Dm}(s)]G_{FR}(s) + G_R(s)G_P(s)G_D(s)}. \quad (8)$$

Při splnění podmínek (1) a (2) pro trvalou regulační odchylku pro skokovou změnu poruchové veličiny v_0 platí [4]

$$e_v(\infty) = \lim_{s \rightarrow 0} [sE_v(s)] = \lim_{s \rightarrow 0} [G_{ve}(s)v_0] = 0. \quad (9)$$

Trvalá regulační odchylka $e_w(\infty)$ způsobená skokovou změnou žádané veličiny w_0 závisí na vlastnostech soustavy a regulátoru [2, 4].

Při použití pozorovatele poruchy se nejdříve seřídí regulátor z hlediska žádané veličiny w a pak se navrhne pozorovatel z hlediska odstranění vlivu poruchové veličiny v .

3 Příklady

Příklad 1

Pro regulovanou soustavu s přenosem

$$G_S(s) = G_P(s) = \frac{k_1}{(T_1s + 1)^2} \quad (10)$$

je třeba seřídít regulátor PI metodou optimálního modulu ($k_1 = 2$, $T_1 = 3$ s). Dále je třeba navrhnout pozorovatel poruchy a porovnat regulační procesy s pozorovatelem a bez něho.

Řešení:

Pro soustavu (10) [$G_D(s) = 1$] a metodu optimálního modulu s kompenzací [2, 4] pro stavitelné parametry regulátoru PI s přenosem

$$G_R(s) = K_P \left(1 + \frac{1}{T_I s} \right) \quad (11)$$

platí

$$K_P^* = \frac{1}{2k_1} = 0,25,$$

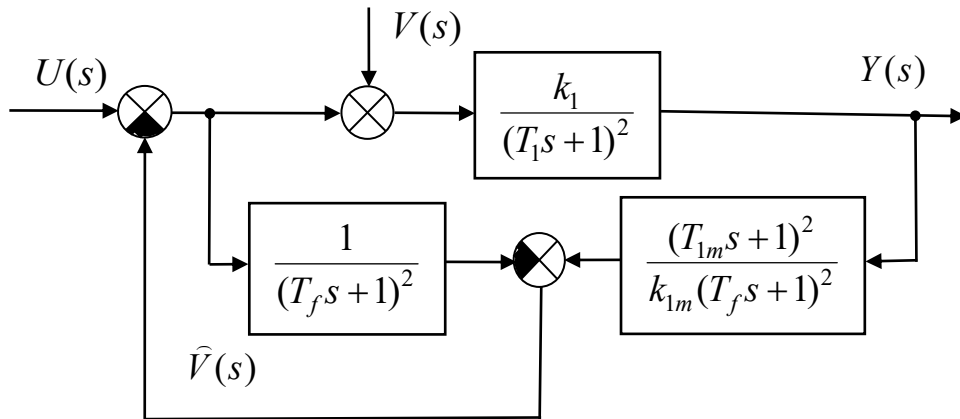
$$T_I^* = T_1 = 3 \text{ s},$$

kde K_P je zesílení regulátoru, T_I – integrační časová konstanta.

Protože řád soustavy (10) $n = 2$ a volí se $M \geq n$, proto pro $M = 2$ přenos filtru pozorovatele bude

$$G_{FR}(s) = \frac{1}{(T_f s + 1)^2}. \quad (12)$$

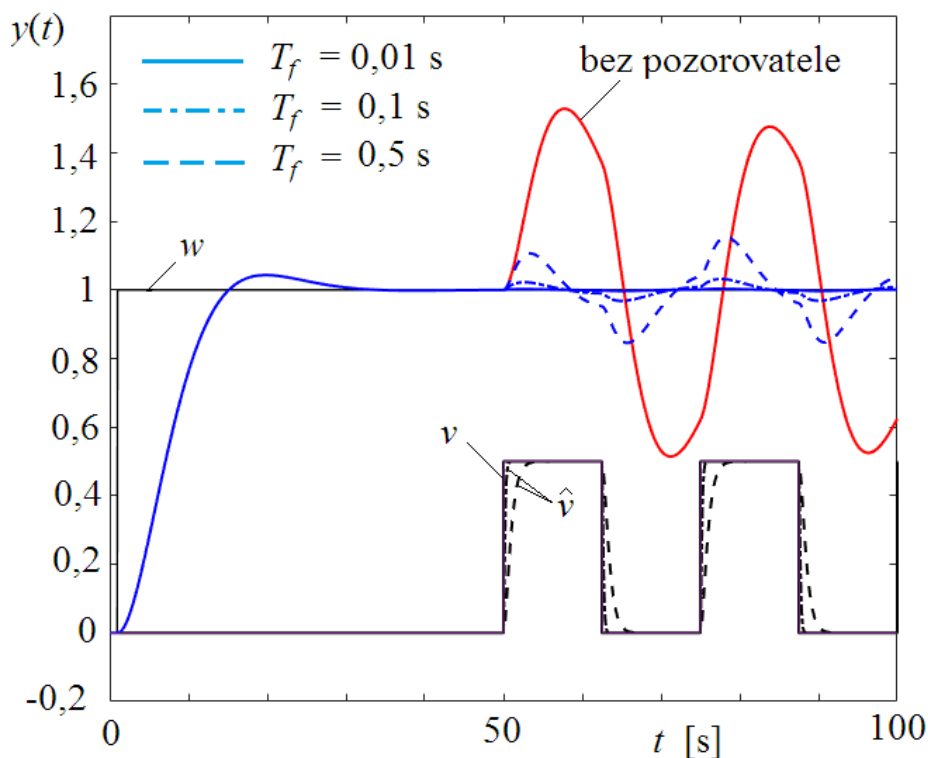
Vnitřní smyčka regulačního obvodu s pozorovatelem poruchy je na obr. 3.

Obr. 3 Schéma vnitřní smyčky – příklad 1

Aby bylo možné porovnat regulační procesy s pozorovatelem poruchy a bez něho, jako poruchová veličina byla použita posloupnost pravoúhlých impulsů začínající v čase $t = 50$ s pro časovou konstantu filtru $T_f = 0,01$ s; $0,1$ s; $0,5$ s a ∞ (bez pozorovatele). Získané odezvy na skokovou změnu žádané veličiny w_0 a poruchovou veličinu v ve tvaru posloupnosti pravoúhlých impulsů jsou na obr. 4. Z obrázku je zřejmé, že pro danou poruchovou veličinu regulační obvod bez pozorovatele poruchy je nepoužitelný. Kvalita odhadu pozorované poruchové veličiny $\hat{v}$, a tím i kvalita regulačního procesu, velmi silně závisí na správné volbě časové konstanty filtru T_f .

Odezvy na obr. 4 byly získány pro $T_{1m} = T_1$, $k_{1m} = k_1$.

Obr. 4 Odezvy regulačního obvodu s regulátorem PI seřízeným metodou optimálního modulu s pozorovatelem poruchy – příklad 1

Příklad 2

Pro regulovanou soustavu s přenosem

$$G_S(s) = G_P(s)G_D(s) = \underbrace{\frac{k_1}{s(T_1s + 1)}}_{G_P} \underbrace{e^{-T_d s}}_{G_D} \quad (13)$$

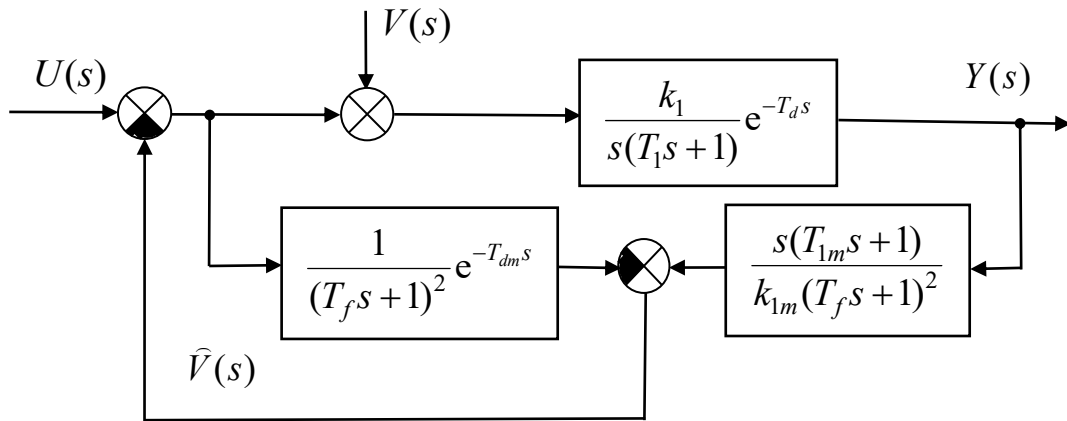
je třeba seřídit regulátor PD metodou požadovaného modelu (MPM) pro relativní překmit $\kappa = 0 \%$ ($k_1 = 1$, $T_1 = 0$ s, 1 s, 2 s, 3 s a 4 s, $T_d = 2$ s). Protože regulátor PD nemá integrační složku, která by zajistila nulovou trvalou regulační odchylku na skokovou změnu poruchové veličiny vstupující do regulačního obvodu před integrační soustavou, je třeba použít pozorovatel poruchy.

Řešení:

Řád invertibilní části soustavy G_P je $n = 2$, proto pro $M = n$ na základě vztahu (3) filtr zajišťující fyzikální realizovatelnost G_{pm}^{-1} bude (viz obr. 5)

$$G_{FR}(s) = \frac{1}{(T_f s + 1)^2}. \quad (14)$$

Obr. 5 Schéma vnitřní smyčky – příklad 2

Aby výsledky byly obecnější, simulační průběhy jsou zobrazeny pro bezrozměrový čas

$$\tau = \frac{t}{T_d}. \quad (15)$$

Přenos regulátoru PD se předpokládá s filtrací derivační složky ve tvaru

$$G_R(s) = K_P \left(1 + \frac{T_D s}{\frac{T_D}{N} s + 1} \right), \quad (16)$$

kde T_D je derivační časová konstanta, $N = 5$ až 20 . U běžných regulátorů je nejčastěji přednastaveno $N = 10$.

Zesílení regulátoru PD u MPM pro relativní překmit $\kappa = 0$ je [2-4]

$$K_P^* = \frac{1}{e k_1 T_d} \doteq 0,184$$

a derivační časová konstanta

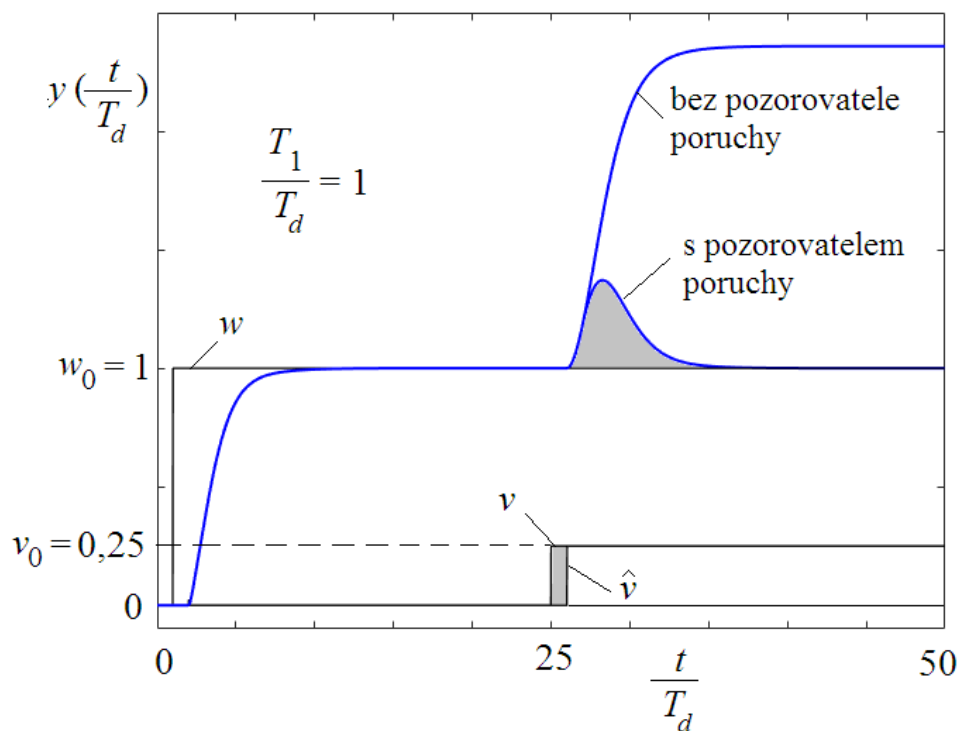
$$T_D^* = T_1.$$

Odezvy na skokové změny žádané veličiny $w_0 = 1$ a poruchové veličiny $v_0 = 0,25$ pro $T_1/T_d = 1$, $N = 10$ a

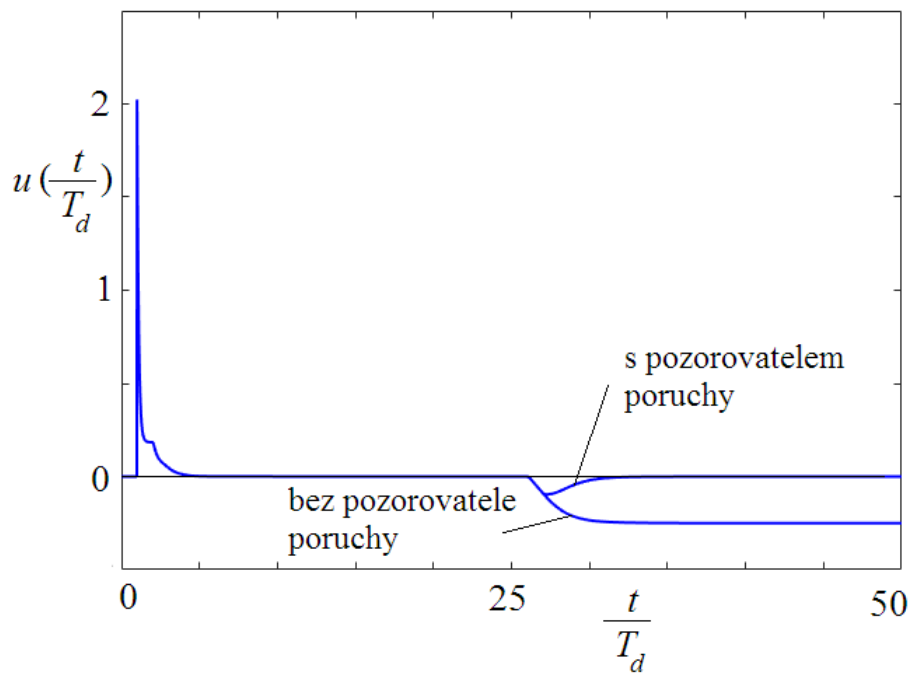
$$G_{Pm}(s) = G_P(s), \quad G_{Dm}(s) = G_D(s)$$

jsou na obr. 6.

a)

b)

Obr. 6 Odezvy regulačního obvodu s regulátorem PD seřízeným MPM pro $\kappa = 0$ s pozorovatelem poruchy a bez něho: a) průběhy regulované veličiny, b) průběhy akční veličiny – příklad 2

V případě regulátoru PD při skokové změně žádané veličiny w_0 v čase t_0 vznikne počáteční impuls akční veličiny (derivative kick) [2]

$$u(t_0) = \lim_{s \rightarrow \infty} \left[s G_{wu}(s) \frac{w_0}{s} \right] = K_P(1+N)w_0, \quad (17)$$

kde

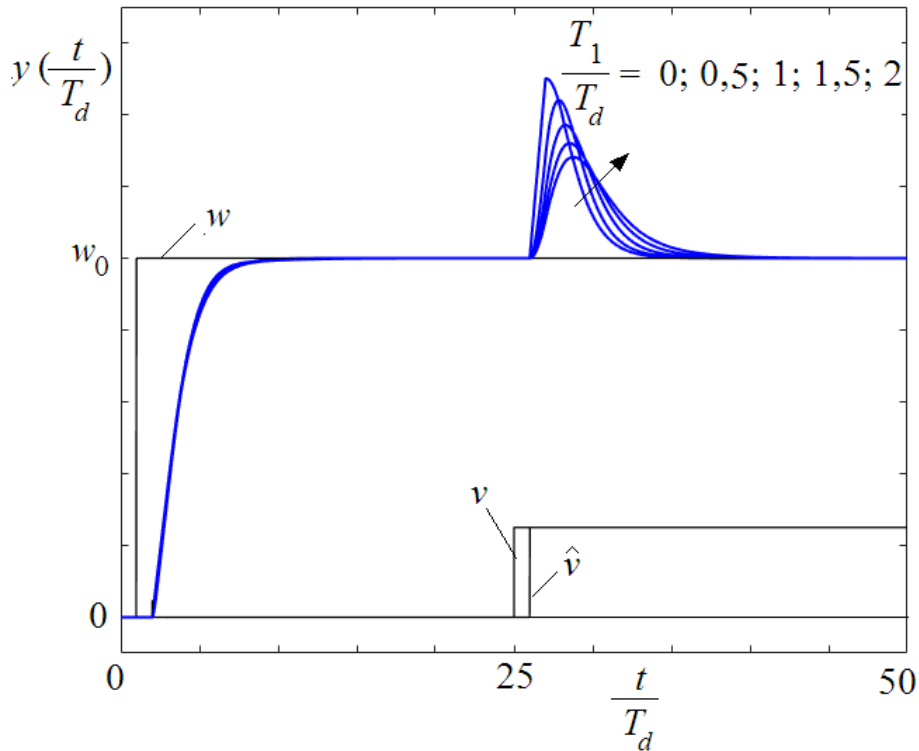
$$\begin{aligned} G_{wu}(s) &= \frac{U(s)}{W(s)} = \frac{G_R(s)}{1 + G_R(s)G_P(s)G_D(s)} = \\ &= \frac{sK_P(T_1s + 1)[(1+N)T_Ds + N]}{s(T_Ds + N)(T_1s + 1) + K_Pk_1[(1+N)T_Ds + N]e^{-T_d s}}. \end{aligned} \quad (18)$$

Ze vztahu (17) vyplývá nutnost použití filtrace u derivační složky, protože bez filtrace ($N \rightarrow \infty$) průběh obsahuje Diracův impuls $\delta(t)$.

Při použití pozorovatele poruchy vznikne přechodná odchylka, která je reakcí na rozdíl mezi skutečnou v a pozorovanou $\hat{v}$ poruchovou veličinou, viz vyznačené plochy na obr. 6a.

Z obr. 6b se lze snadno přesvědčit, že počáteční řízení je skutečně dáno vztahem (17).

Na obr. 7 jsou odezvy regulačního obvodu s PD regulátorem seřízeným MPM pro $\kappa = 0$, $T_1/T_d = 0; 0,5; 1; 1,5$ a 2.

Obr. 7 Odezvy regulačního obvodu s regulátorem PD seřízeným MPM pro $\kappa = 0$ s pozorovatelem poruchy – příklad 2

Případ $T_1/T_d = 0$ odpovídá soustavě integrační s dopravním zpožděním [viz vztah (13)] a regulátoru P, pro který zesílení K_P^* je dáno stejným vztahem jako pro regulátor PD.

Z obr. 6 a 7 je zřejmé, že pozorovatel poruchy bezpečně odstraní trvalou regulační odchylku. Ve všech případech byla použita filtrační časová konstanta

$$T_f = 0,01T_d \text{ a } N = 10. \quad (19)$$

Protože průběhy jsou zobrazeny pro bezrozměrový čas $\tau = t/T_d$, získané simulační výsledky jsou obecné a platí pro libovolnou soustavu typu (13) s poměrem $T_1/T_d = 0; 0,5; 1; 1,5$ a 2 .

Konkrétní výsledky pro danou soustavu z příkladu 2 se získají pro $T_d = 2$ s.

Příklad 3

Pro regulovanou soustavu s přenosem

$$G_S(s) = \frac{2}{s(5s+1)(4s+1)} \quad (20)$$

je třeba navrhnout pozorovatel poruchy a seřídít MPM regulátor PD pro relativní překmit $\kappa = 0$ a $0,1$. Podobně jako v předchozím případě, regulátor PD neobsahuje integrační složku, a proto při skokové změně poruchové veličiny na vstupu soustavy vznikne trvalá regulační odchylka, kterou je třeba odstranit právě pomocí pozorovatele poruchy.

Řešení:

Přenos soustavy (20) nemá tvar vhodný pro použití MPM [2-4], proto se použije nejjednodušší úprava spočívající v tom, že druhá setrvačná časová konstanta se považuje za dopravní zpoždění, tj.

$$\frac{2}{s(5s+1)(4s+1)} \approx \frac{2}{s(5s+1)} e^{-4s} \Rightarrow k_1 = 2 \text{ s}^{-1}, T_1 = 5 \text{ s}, T_d = 4 \text{ s}. \quad (21)$$

V souladu s MPM jsou stavitelné parametry PD regulátoru [2-4]

$$\kappa = 0: \quad K_P = \frac{1}{e k_1 T_d} \doteq 0,046,$$

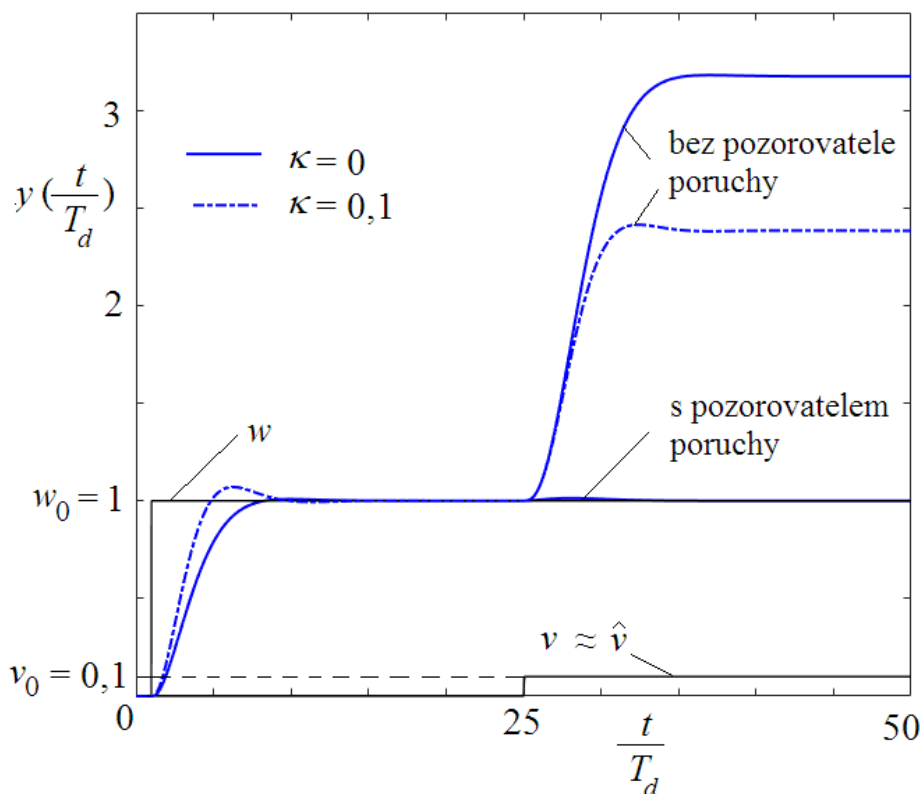
$$\kappa = 0,1: \quad K_P = \frac{1}{1,720 k_1 T_d} \doteq 0,073,$$

$$T_D = T_1 = 5 \text{ s}.$$

Protože celá soustava (20) je invertibilní $n = 3$, proto na základě vztahu (3) se pro $M = n$ dostane

$$G_{FR}(s) = \frac{1}{(T_f s + 1)^3}, \quad T_f = 0,01T_d \quad (T_d = 4 \text{ s}). \quad (22)$$

Odezvy regulačního obvodu s regulátorem PD seřízeným MPM ($N = 10$) pro $\kappa = 0$ a $0,1$ s pozorovatelem poruchy a bez něho jsou na obr. 8.

Obr. 8 Odezvy regulačního obvodu s regulátorem PD seřízeným MPM s pozorovatelem poruchy a bez něho pro přesně identifikovanou soustavu (20) – příklad 3

Předpokládá se, že

$$G_{Pm}(s) = G_P(s).$$

I když úprava přenosu soustavy (21) je velmi hrubá, průběhy odezev na skokovou změnu žádané veličiny $w_0 = 1$ jsou velmi dobré, tj. $\kappa \approx 0$ a $0,1$.

Vzhledem k tomu, že celá soustava je invertibilní a pozorovatel poruchy zajišťuje $\hat{v} \approx v$ (viz obr. 8 a také 2), vliv skoku poruchové veličiny $v_0 = 0,1$ se na regulovanou veličinu téměř neprojeví. Přechodná odchylka je okolo 1 %.

Úprava přenosu (21) byla nutná z důvodu použití MPM. Pro návrh pozorovatele byl použit původní přenos soustavy (20).

Nyní se předpokládá, že upravený přenos soustavy (21) byl získán identifikací, a proto bude použit i pro návrh pozorovatele poruchy, tj.

$$G_P(s) = \frac{2}{s(5s+1)} \quad (23a)$$

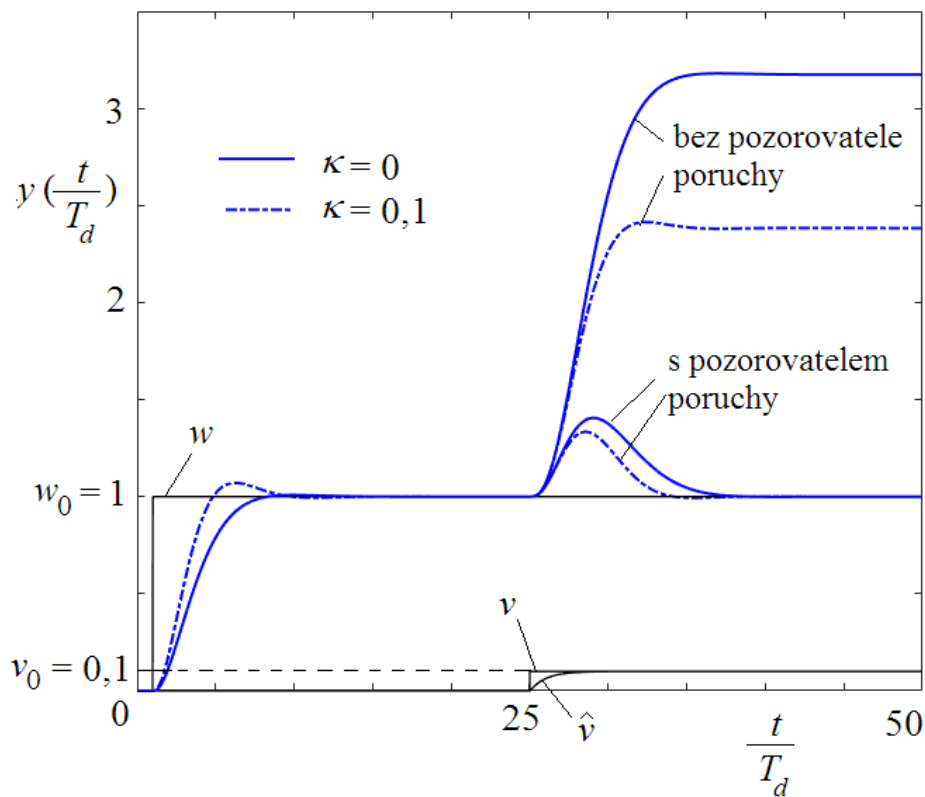
a

$$G_D(s) = e^{-4s}. \quad (23b)$$

Pro pozorovatel poruchy byl použit přenos (23a), tj.

$$G_{Pm}(s) = \frac{2}{s(5s+1)}$$

a protože dopravní zpoždění (23b) se analogově náročně realizuje, byla použita jeho nejjednodušší aproximace

Obr. 9 Odezvy regulačního obvodu s regulátorem PD seřízeným MPM s pozorovatelem poruchy a bez něho pro přibližně identifikovanou soustavu (23) – příklad 3

$$e^{-4s} \approx \frac{1}{4s+1} \Rightarrow G_{Dm}(s) = \frac{1}{4s+1}.$$

Pro invertibilní část soustavy (23a) platí $n = 2$, a proto byl pro $M = n$ použit filtr [viz (3)]

$$G_{FR}(s) = \frac{1}{(T_f s + 1)^2}, \quad T_f = 0,01T_d \quad (T_d = 4 \text{ s}).$$

Odezvy regulačního obvodu s regulátorem PD seřízeným stejně jako na obr. 8 MPM ($N = 10$) pro $\kappa = 0$ a $0,1$ s pozorovatelem poruchy navrženým za předpokladu, že přenos soustavy má tvar (23) je na obr. 9.

I v tomto případě průběhy byly zobrazeny pro bezrozměrový čas $\tau = t/T_d$, a proto výsledky simulace platí pro libovolnou soustavu typu (20) s poměrem $T_1/T_d = 5/4$.

Konkrétní výsledky pro danou soustavu z příkladu 3 se získají pro $T_d = 4$ s.

4 Závěr

Vhodně navržený pozorovatel poruchy může velmi výrazně zvýšit kvalitu regulace z hlediska poruchové veličiny působící na vstupu soustavy především v těch případech, kdy soustava je integrační a není žádoucí, aby regulátor obsahoval integrační složku.

5 Literatura

- [1] Li, S., Yang, J., Chen, W., Chen, X. *Disturbance Observer – Based Control Methods and Applications*. CRC Press Taylor and Francis Group, Boca Raton, 2014, ISBN 978-1-4665-1579-6
- [2] Vítečková, M., Víteček, A. *Vybrané metody seřizování regulátorů*. Monografie, VŠB-TU Ostrava, 2011, 230 str., ISBN 978-80-248-2503-8
- [3] Vítečková, M. *Metoda požadovaného modelu*. Monografie, VŠB-TU Ostrava, 2017, 98 str. ISBN 978-80-248-4052-9
- [4] Vítečková, M., Víteček, A. *Základy automatické regulace*. VŠB-TU Ostrava, 2018, 244 str., ISBN 978-80-248-1924-2